SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA TIL O‘RGANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Zakirova Shirin Irgashevna
Toshkent Davlat Texnika Universiteti katta oq’ituvchisi
E-mail: zshirin827@gmail.com
Orcid: 0000-0002-1744-2353
Tavakalov Fayozbek Ulugbek o’g’li
Toshkent Davlat Texnika Universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sun’iy intellekt asosida til o‘rganish samaradorligini oshirish usullari tahlil qilinadi. Xususan, sun’iy intellekt texnologiyalarining xorijiy tillarni o‘rganish jarayonidagi o‘rni, individual ta’limni tashkil etish imkoniyatlari, interaktiv platformalar, avtomatik baholash tizimlari hamda tinglab tushunish, yozish, o‘qish va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, sun’iy intellekt vositalari orqali o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish motivatsiyasini oshirish, o‘quv jarayonini optimallashtirish va til kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish til o‘rganish sifatini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *sun’iy intellekt, til o‘rganish, xorijiy tillar, raqamli ta’lim, innovatsion texnologiyalar, interaktiv ta’lim, til kompetensiyasi, individual ta’lim, avtomatik baholash, chatbotlar, ta’lim samaradorligi, lingvistik kompetensiya, ta’lim texnologiyalari, raqamli platformalar, mustaqil ta’lim.*

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida xorijiy tillarni mukammal o‘rganish shaxsning kasbiy, akademik va ijtimoiy

rivojlanishida muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Xalqaro hamkorlikning kengayishi, ta’limning internatsionallashuvi, mehnat bozori talablarining ortishi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida til bilishga bo‘lgan ehtiyoj tobora kuchaymoqda. Shu bilan birga, an’anaviy til o‘qitish metodlari ayrim hollarda o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini to‘liq qondira olmasligi, ta’lim jarayonining moslashuvchanligini ta’minlashdagi qiyinchiliklar va amaliy kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirishdagi cheklovlar sababli zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi sun’iy intellekt asosida til o‘rganish samaradorligini oshirish usullarini tahlil qilish, ularning ta’lim tizimidagi imkoniyatlari, afzalliklari va amaliy samaradorligini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida sun’iy intellekt texnologiyalarining til o‘rganishdagi pedagogik, metodik va texnologik jihatlari ko‘rib chiqiladi hamda xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

Bugungi kunda ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi xorijiy tillarni o‘qitish va o‘rganish metodologiyasini sezilarli darajada o‘zgartirib yubormoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi til o‘rganish jarayonini an’anaviy yondashuvlardan interaktiv, moslashuvchan va individual ehtiyojlarga yo‘naltirilgan tizimga aylantirish imkonini bermoqda. Til o‘rganish jarayonida samaradorlikni oshirish masalasi nafaqat metodik yondashuvlarni takomillashtirishni, balki zamonaviy axborot texnologiyalarini integratsiyalashgan tarzda qo‘llashni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, sun’iy intellekt asosidagi vositalar til o‘rganuvchilarning bilim darajasi, qobiliyati, o‘zlashtirish tezligi va ehtiyojlariga mos individual ta’lim muhitini yaratishga xizmat qilmoqda. Bunday tizimlar foydalanuvchilarning faoliyatini tahlil qilib, ularning bilimlaridagi

bo‘shliqlarni aniqlaydi hamda mos tavsiyalar ishlab chiqadi. Natijada ta’lim sifati ortib, o‘quv jarayoni yanada samarali va tizimli shaklga ega bo‘ladi.

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta’lim tizimiga, xususan, xorijiy tillarni o‘qitish va o‘rganish jarayonlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Sun’iy intellekt asosidagi tizimlar o‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, o‘zlashtirish sur’ati va individual ehtiyojlarini tahlil qilish orqali ta’lim mazmunini moslashtirish imkoniyatini yaratadi. Natijada til o‘rganish jarayoni yanada samarali, interaktiv va shaxsga yo‘naltirilgan tus olmoqda. Ayniqsa, avtomatlashtirilgan tarjima vositalari, nutqni tanish texnologiyalari, virtual yordamchilar, aqlli chatbotlar va adaptiv o‘quv platformalari til kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda.

Sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish til o‘rganishda tinglab tushunish, gapirish, yozish va o‘qish ko‘nikmalarini bir vaqtning o‘zida rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, nutqni aniqlash tizimlari talaffuzdagi xatolarni aniqlab, foydalanuvchiga tezkor tavsiyalar beradi, matn tahlili vositalari esa grammatik va stilistik kamchiliklarni avtomatik ravishda ko‘rsatadi. Shu orqali o‘quvchi o‘z bilimini mustaqil ravishda takomillashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bundan tashqari, sun’iy intellekt asosidagi platformalar ta’lim oluvchilarning motivatsiyasini oshirib, o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va qulay shaklga keltiradi.

Sun’iy intellekt texnologiyalarining til o‘rganishdagi muhim afzalliklaridan biri shaxsiylashtirilgan ta’lim modelini shakllantirish imkoniyatidir. An’anaviy ta’lim tizimida barcha o‘quvchilar uchun bir xil metod va materiallardan foydalanilishi sababli individual farqlar ko‘pincha inobatga olinmaydi. Holbuki, har bir insonning til o‘rganish tezligi, eslab qolish qobiliyati, motivatsiyasi va qiziqishlari turlicha bo‘ladi. Sun’iy intellekt asosidagi platformalar aynan shu farqlarni aniqlab, o‘quvchiga individual tarzda moslashtirilgan darslar, mashqlar va testlarni taklif etadi. Masalan,

foydalanuvchi grammatika bo‘yicha qiyinchilikka duch kelayotgan bo‘lsa, tizim unga grammatik mashqlar sonini ko‘paytiradi, talaffuz bilan bog‘liq muammolar mavjud bo‘lsa, maxsus fonetik topshiriqlarni tavsiya qiladi. Shu orqali bilimlarni o‘zlashtirish samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Til o‘rganish jarayonida sun’iy intellektning qo‘llanilishi o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Zamonaviy yoshlar internet va mobil texnologiyalardan faol foydalanishi sababli o‘quv materiallarini istalgan vaqt va joyda o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Sun’iy intellekt asosida ishlovchi mobil ilovalar va raqamli platformalar foydalanuvchining kunlik faoliyatini kuzatib, o‘rganish rejalarini optimallashtiradi, eslatmalar yuboradi hamda bilimlarni muntazam mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa til o‘rganishda izchillikni ta’minlab, bilimlarning uzoq muddat saqlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Mustaqil ta’limning rivojlanishi esa ta’lim oluvchilarda o‘zini boshqarish, javobgarlik va tanqidiy fikrlash kabi kompetensiyalarni shakllantiradi.

Sun’iy intellekt asosida til o‘rganish samaradorligini oshirishning yana bir muhim usuli avtomatik baholash tizimlaridan foydalanish hisoblanadi. An’anaviy baholash tizimida o‘qituvchining vaqt imkoniyatlari cheklanganligi sababli ayrim xatolar e’tibordan chetda qolishi mumkin. Sun’iy intellekt esa foydalanuvchining yozma yoki og‘zaki nutqini tezkor ravishda tahlil qilib, grammatik, stilistik va talaffuz bilan bog‘liq kamchiliklarni aniqlaydi. Misol uchun, avtomatlashtirilgan matn tekshirish tizimlari noto‘g‘ri ishlatilgan grammatik birliklarni ko‘rsatadi, sinonimlar tavsiya qiladi hamda gap tuzilishini takomillashtirish yuzasidan maslahat beradi. Nutqni aniqlash texnologiyalari esa talaffuzdagi kamchiliklarni aniqlab, foydalanuvchining og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu esa o‘quvchiga o‘z xatolarini mustaqil ravishda tahlil qilish va ularni tuzatish imkonini yaratadi.

Til o‘rganishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muhim omillardan biri bo‘lib, sun’iy intellekt texnologiyalari bu yo‘nalishda ham katta imkoniyatlarni taqdim etadi. Ayniqsa, chatbot va virtual suhbat tizimlari foydalanuvchilarning muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida qo‘llanilmoqda. Ko‘plab o‘quvchilar real inson bilan suhbat davomida xatoga yo‘l qo‘yishdan qo‘rqishi yoki psixologik to‘siqlar sababli erkin gapira olmasligi mumkin. Sun’iy intellekt asosidagi virtual suhbat tizimlari esa xavfsiz va erkin kommunikativ muhit yaratib, foydalanuvchiga turli mavzularda muloqot qilish imkonini beradi. Bu orqali til o‘rganuvchilar yangi lug‘at birliklarini amaliyotda qo‘llash, gap tuzilmasini to‘g‘ri ishlatish hamda fikrni erkin ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Sun’iy intellekt texnologiyalarining til o‘rganishdagi samaradorligi ayniqsa tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishda yaqqol namoyon bo‘ladi. Tinglab tushunish ko‘plab til o‘rganuvchilar uchun murakkab jarayon bo‘lib, bunda talaffuz tezligi, aksentlar va yangi so‘zlarning ko‘pligi qiyinchilik tug‘diradi. Sun’iy intellekt asosidagi tizimlar audio materiallarni foydalanuvchi darajasiga moslashtiradi, matnli subtitrlar taqdim etadi va tinglangan ma’lumot bo‘yicha interaktiv topshiriqlar ishlab chiqadi. Shuningdek, foydalanuvchi qaysi joylarda ko‘proq xato qilayotganini aniqlab, aynan o‘sha yo‘nalishda qo‘shimcha mashqlar tavsiya etadi. Natijada tinglab tushunish ko‘nikmasi bosqichma-bosqich rivojlanadi va tilni amaliy qo‘llash imkoniyatlari ortadi.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt yordamida til o‘rganishda motivatsiyani oshirish muhim omillardan biri hisoblanadi. O‘quvchilarning qiziqishini saqlab qolish va o‘quv jarayonini davomiy qilish ko‘pincha murakkab masala hisoblanadi. Sun’iy intellekt asosidagi ta’lim platformalari gamifikatsiya elementlari — ball yig‘ish, darajalar, mukofot tizimi va individual reytinglar orqali foydalanuvchilarning qiziqishini oshiradi. O‘yin elementlarining qo‘llanilishi o‘quvchilarda raqobat hissini kuchaytirib, o‘rganish jarayonini qiziqarli va rag‘batlantiruvchi tusga keltiradi. Shu tariqa, til o‘rganish jarayoni

faqat nazariy bilim olish bilan cheklanib qolmasdan, amaliy va motivatsion xarakter kasb etadi.

Sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalarning qo'llanilishi o'qituvchi faoliyatini ham samaraliroq tashkil etishga yordam beradi. O'qituvchi o'quvchilarning individual natijalari, xatolari va rivojlanish dinamikasi haqida tahliliy ma'lumotlarga ega bo'lib, shunga mos pedagogik yondashuvlarni tanlashi mumkin. Natijada o'quv jarayonining monitoringi kuchayadi, ta'lim sifati oshadi va resurslardan samarali foydalanish imkoniyati yuzaga keladi. Bu holat nafaqat individual o'quvchi natijalarini yaxshilashga, balki umumiy ta'lim samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt asosida ishlovchi tarjima tizimlari va semantik tahlil vositalari til o'rganishda yordamchi mexanizm sifatida muhim rol o'ynaydi. Mazkur tizimlar matnlarning ma'nosini tushunish, murakkab iboralarni izohlash hamda so'zlarning kontekstual ma'nolarini aniqlash imkonini beradi. Shu sababli foydalanuvchilar nafaqat so'z yodlash bilan shug'ullanadi, balki til birliklarini kontekst asosida tushunish ko'nikmasiga ham ega bo'ladi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shunday qilib, sun'iy intellekt texnologiyalari asosida til o'rganish samaradorligini oshirish usullari zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Individual ta'limni tashkil etish, avtomatik baholash, virtual kommunikatsiya, tinglab tushunish va yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, motivatsiyani kuchaytirish hamda o'qituvchi faoliyatini optimallashtirish kabi omillar til o'rganish sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijada til o'rganish jarayoni tezkor, qulay, interaktiv va natijador tizim sifatida shakllanib, zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta’lim tizimida sun’iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi xorijiy tillarni o‘qitish va o‘rganish jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda. An’anaviy ta’lim metodlari bilan bir qatorda sun’iy intellekt asosidagi texnologiyalarning qo‘llanilishi til o‘rganish samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olish hamda o‘quv jarayonini yanada interaktiv va qulay tashkil etish imkoniyatlarini yaratmoqda. Mazkur texnologiyalar foydalanuvchilarning bilim darajasi, qobiliyati, qiziqishi va o‘zlashtirish sur’atini tahlil qilish orqali moslashtirilgan ta’lim muhitini shakllantirib, til kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot davomida sun’iy intellekt texnologiyalarining til o‘rganishdagi samaradorligi bir qator jihatlar orqali namoyon bo‘lishi aniqlandi. Jumladan, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari yordamida yozma va og‘zaki nutqdagi xatolarni tezkor aniqlash, virtual suhbat tizimlari orqali kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish, nutqni aniqlash va tahlil qilish texnologiyalari yordamida talaffuzni yaxshilash hamda adaptiv o‘quv platformalari asosida individual ta’lim yo‘nalishlarini tashkil etish til o‘rganish samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, sun’iy intellekt yordamida foydalanuvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatlari kengayib, o‘quv jarayonining moslashuvchanligi ta’minlanmoqda.

Til o‘rganishda motivatsiyani shakllantirish va saqlab qolish muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan qaralganda, sun’iy intellekt asosidagi platformalarda qo‘llaniladigan gamifikatsiya elementlari, individual tavsiyalar va real vaqt rejimida beriladigan fikr-mulohazalar o‘quvchilarning qiziqishini oshirish hamda o‘quv faoliyatining davomiyligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Bu esa ta’lim oluvchilarning bilim olishga bo‘lgan ichki motivatsiyasini kuchaytirib, o‘quv natijalarining yaxshilanishiga olib keladi.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi o‘qituvchi faoliyatini ham optimallashtiradi. O‘quvchilar faoliyati haqidagi tahliliy ma’lumotlar asosida o‘qituvchi individual pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish, ta’lim sifatini monitoring qilish hamda o‘quv jarayonini samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa ta’lim tizimining umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kelgusida sun’iy intellekt asosidagi til o‘rganish texnologiyalarini yanada rivojlantirish, ularni mahalliy ta’lim tizimiga moslashtirish, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini oshirish hamda til o‘rganishda innovatsion metodlarni keng qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki zamonaviy axborotlashgan jamiyat sharoitida til kompetensiyasini rivojlantirish va xalqaro kommunikatsiya imkoniyatlarini kengaytirishda sun’iy intellekt texnologiyalari samarali vosita sifatida tobora muhim o‘rin egallab bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Russell, Stuart J., Norvig, Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. – 4th ed. – Harlow: Pearson Education, 2021.
2. Richards, Jack C., Rodgers, Theodore S.. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
3. Brown, H. Douglas. *Principles of Language Learning and Teaching*. – New York: Pearson Education, 2014.
4. Krashen, Stephen D.. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. – Oxford: Pergamon Press, 1981.
5. Harmer, Jeremy. *The Practice of English Language Teaching*. – London: Pearson Longman, 2015.
6. Chapelle, Carol A.. *Computer Applications in Second Language Acquisition*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

7. Beatty, Ken. *Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning*. – London: Routledge, 2013.

8. Levy, Mike. *Computer-Assisted Language Learning: Context and Conceptualization*. – Oxford: Oxford University Press, 1997.

9. UNESCO. *Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy Makers*. – Paris, 2021.

10. OECD. *Digital Education Outlook*. – Paris, 2021.

11. Pedagogy of the Oppressed / Freire, Paulo. – New York: Continuum, 2000.